

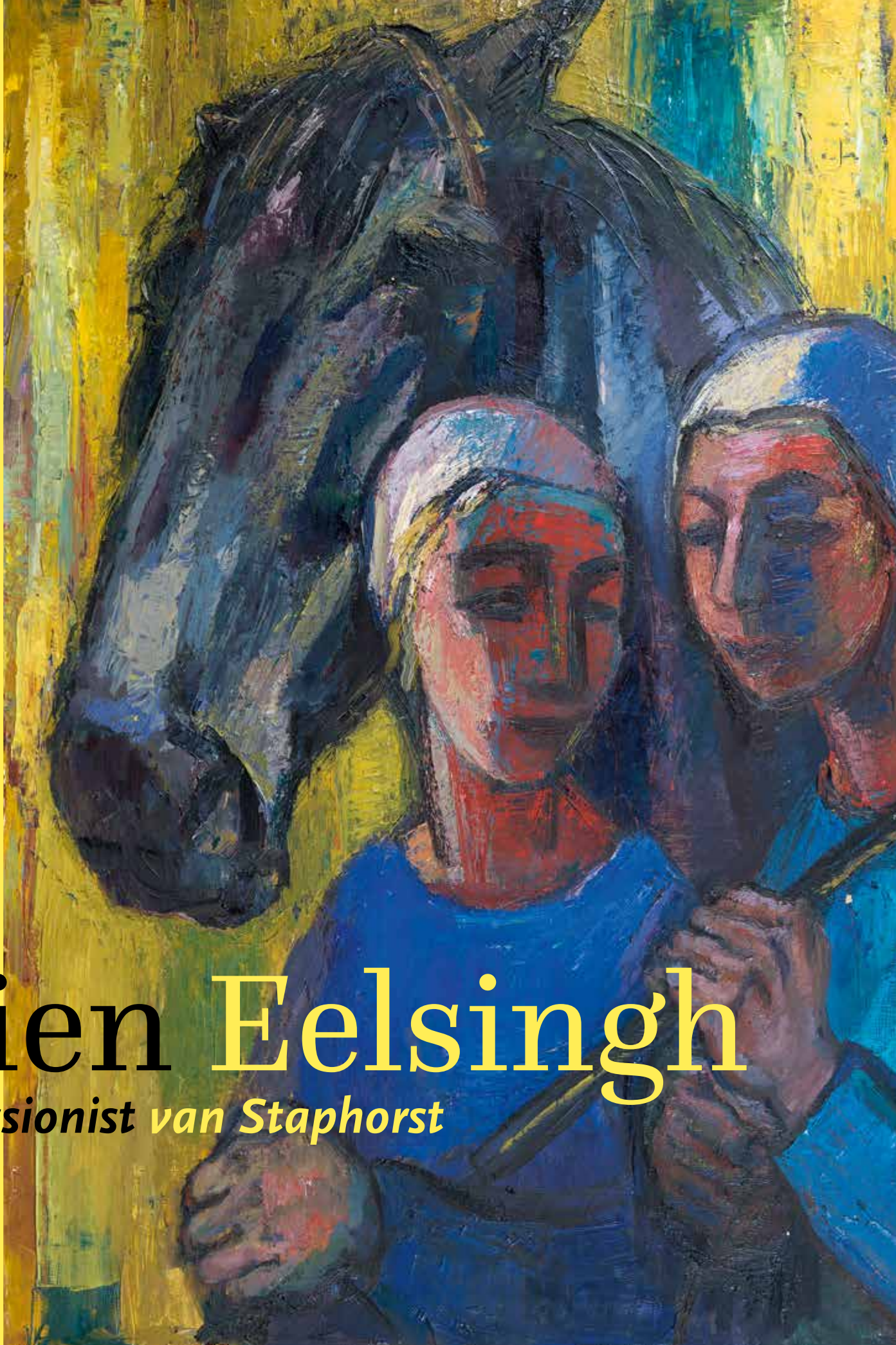
Mieke Mulders

Stien Eelsingh

expressionist van Staphorst

W BOOKS

Stien Eelsingh

expressionist van Staphorst

Mieke Mulders

STEDELIJK
MUSEUM
MEPPEL

W BOOKS

inhoud

Voorwoord door Margreet Frankot	7
Inleiding	9

Deel 1

Aanloop naar het expressionisme	13
Folklore als nieuw traditie	13
Romantiek en de academie	14
Impressionisme versus academisme	17
Nieuwe ideeën uit oude culturen	19
Postimpressionisme	20
Barbaren	23
Missing link	24
Käthe Kollwitz	28
Expressionisme	29
Die Brücke	29
Der Blaue Reiter	30

Deel 2

Expressionist van Staphorst	37
ZWOLLE	37
Vroege jeugd	38
Sociale mobiliteit in een veranderende klassenmaatschappij	40
De Zwolsche Kunstkring	41
Landelijke erkenning	45
AMSTERDAM	51
Uitstapjes naar kunstenaarsdorpen	53
Forenzen tussen oost en west	54
Pastorale idylle	56
Zichtbare folklore	59
Oorlog	61
STAPHORST	63
Een duif in het monument van de leeuw	66
Moeder	69
Het Palet	75
Allenig	78
Cultureel ondernemer	84
Zonniger	86
Stien en andere BN'ers	90
Werk in vorm en materiaal	98
Stien de naober	101
Docent vrije expressie	109
Polygoon, Ploeg en pedagogen	130
Scherven	132
Ridder Stien	140
Afscheid	141

Geraadpleegde bronnen	143
Colofon	144

Afbeelding op titelpagina:

*Stien Eelsingh op mozaïekvloer
tussen kunstwerken.*

Afbeelding op pagina 2:

In blauw, 1959, gouache, 63 x 50 cm.

Afbeelding op pagina 4:

Pioenrozen, 1950-60, olieverf, 80 x 60 cm.

deel 1

Aanloop naar het expressionisme

Stien Eelsingh,
Drie meisjes met hoepel, 1954,
gouache, 65 x 50 cm.
Particuliere collectie.

De solide vormen van de maskerachtige gezichten doen denken aan de schilderijen die Gauguin van vrouwen op Tahiti maakte. Ze laat zich ook inspireren door Fajoem portretten die ze in etnische tentoonstellingen ziet. De grote pastillevormige ogen, waar ze zichzelf ook mee portretteert, zijn kenmerkend voor deze Egyptische grafkunst uit de eerste eeuw na het begin van de jaartelling. De grote ogen zijn ook een terugkerend stijlelement in portretten van de Bergense school en het vroege werk van Stien, hoewel de reden van uitdrukking verschilt. Ondanks de opzettelijk ruwe materiaalbehandeling en onhandige opbouw van de compositie, komen de portretten aandoenlijk over. De toeschouwer staat letterlijk oog in oog met onbedorven naïviteit. Oprechte onschuld en onvoorwaardelijke liefde die het publiek aan kind en huisdier toedicht. Modersohn-Becker houdt zich niet bezig met sociale protesten of innerlijk drama, wat haar onderscheidt van de expressionisten. Hierdoor wordt Modersohn-Becker ook wel de ontbrekende schakel met de moderne kunst genoemd. Haar werk wordt herontdekt nadat in de jaren twintig haar dagboeken en brieven gepubliceerd worden. Ze is de eerste vrouwelijke kunstenaar met een museum dat geheel aan haar gewijd is.

Paula Modersohn-Becker,
Meisje met konijn, 1905,
olieverf, 61 x 55,5 cm. Von der
Heydt Museum, Wuppertal.

Paula Modersohn, olieverf,
*Zelfportret met bloemen in
geheven linkerhand*, 1907, 55 x
25 cm. Museum of Modern Art
(MoMA) New York.

Zelfportret met camelia-tak, 1907,
olieverf op paneel, 62 x 31 cm.
Museum Folkwang, Essen.

Fajoemporet, 1900-1901.

“En ’t idee dat ik heb van de portretten laat ik niet los, wat het is een goede zaak ervoor te vechten, de lui te toonen, dat er nog iets anders in de menschen zit dan de photograaf bij machte is eruit te halen met zijn machine. [...] Maar altijd diezelfde conventionele oogen, neuzen, monden, wasachtig en glad en koud. Het blijft toch altijd dood. En de geschilderde portretten hebben een eigen leven, dat radicaal uit de ziel van den schilder komt, en waar de machine niet aan kan.”

- brief Vincent van Gogh aan zijn broer Theo, januari 1886 -

Teun van der Veen, *Stien Eelsingh*, tekening 1952.

deel 2

Expressionist van staphorst

Expressionist *van* Staphorst? Nee. Stien Eelsingh is niet *van* Staphorst omdat ze *op* Staphorst *aan* de Diek woonde. Ze is wel degene die als expressionist de ziel van het gesloten bolwerk gestalte gaf. Deze gestalte respecteerde thema en toeschouwer en wat het betekent om met z'n allen te leven onder dezelfde zon. Ongeacht naar welk geluid je hebt leren luisteren. De expressionist die met haar grote hart de kern, onze kern, raakte.

ZWOLLE

Christiana Eelsingh is geboren in Zwolle op 1 september 1903. Ze wordt vernoemd naar haar moeder Christiana Scheuermann, die een Duitse achtergrond heeft en in 1868 in Zutphen ter wereld kwam. Stiens grootvader Wilhelm komt uit Hessen en grootmoeder Catharina van Gorkom uit Utrecht. Ze wonen in Rijperkerk, Haskerland, Meppel en vestigen zich in 1873 in Groningen, de stad waar Stiens ouders elkaar later zullen ontmoeten. Haar vader Jan Anthonie Eelsingh wordt in Groningen geboren, in 1866. Hij is de jongste van een gezin van zes en, net als zijn vader Jan, opgeleid tot huisschilder. Anthonie's broer Willem gaat in Rotterdam naar de teekenschool tot 1881. Hij werkt tot zijn overlijden in 1932 in Den Haag en Rotterdam als kunstschilder. Aan creativiteit ontbreekt het de familie niet.

Palet en penseel behoren tot het huishoudgereedschap van het gezin Eelsingh. Het is niet de vernieuwende artistieke van kunstenaars, maar de vrijheid binnen de regels van de kunstnijverheid. Veel schilderbedrijven verfden niet alleen deuren, muren en vloeren, maar decoreerden deze desgewenst ook. In voorbeeldboeken konden de klanten een thema uitzoeken. Dit varieerde van met de hand geschilderde landschappen op muurpanelen tot gestempelde vormen langs kroonlijsten of deurposten.

1903

W. Eelsingh,
penning teekenschool, 1880.

Teun van der Veen,
Bij "Het Palet" (De modelklas van
Stien), na 1947, tekening.

1949

Door de toenemende bohemien sfeer loopt het ledental snel op tot 125, maar daalt nog sneller als de feesten aan banden worden gelegd. Door inspanningen van Stien wordt er een kunstopleiding gevestigd in 1948, met docenten Bé Thoden van Velsen en Piet Zwiers. In 1956 verlaten Stien en Piet Het Palet naar aanleiding van financiële onenigheid, wat Stien achteraf 'kleinsteedse misverstanden' noemt. Zij openen hun eigen teken- en schilderschool op een grote zolder met hoge ramen in een pand aan het Koewegje, dat een geduchte concurrent wordt de Vrije Academie van het Palet.

Voor de organisatie van een eretentoonstelling voor de kort daarvoor overleden Meppeler schilder Hugo van Schaik, neemt Stien in november 1947 zitting in het comité van aanbeveling, tussen Meppeler burgemeester Antonie Kleijn en directeur van de Rijkskweekschool Jan Boer. Tine Boom-Fransen bezet het pluche in het erecomité tussen Commissaris der Koningin mr. dr. R.H. baron de Vos van Steenwijk, D. baron Mackay en B. Mulders. De aankondiging van deze tentoonstelling in de krant staat twee kolommen verwijderd van de bonnenlijst, waarop de rantsoenering voor meel, suiker, broodbeleg en tabak staat. 100 gram vlees extra wordt in het vooruitzicht gesteld. De capitulatie is dan wel twee jaar eerder in Wageningen getekend, maar de gevolgen van de oorlog zijn in het dagelijks leven overal aanwezig.

Een bijzondere opdracht krijgt Stien in 1949 als ze, ter gelegenheid van koninklijk bezoek aan Overijssel, de menukaart voor de koningin en prins mag ontwerpen. Later dat jaar prijkt *Een doopgang in Staphorst* op de voorkant van *Het Overijsselse vrouwen-geschenk. Aan haar, die jubileerde*. Wilhelmina zit in 1948 vijftig jaar op de troon. Ze krijgt handtekeningen aangeboden en er is geld ingezameld voor de organisatie van de tentoonstelling *De Nederlandse Vrouw*. Kort daarop koopt de provincie de werken *Oude Staphorster Boer* van Stien en *Boslandschap in de herfst* van Zwiers, om belangstelling

Koninklijke Menukaart,
voorkant, 1949.

Doop in de kerk, 1945-55,
aquarel, 60 x 44 cm.

op te wekken voor provinciale levende kunst. Datzelfde jaar vertelt Stien aan een journalist: “De moderne cultuur met zijn alles vervlakkende invloed heeft dit Overijsselse dorp ongerept gelaten, althans innerlijk. In deze Staphorster samenleving zit nog reliëf, kan men een eigen wezen vinden (binnen de leidsels) en in dit zich staande houden te midden van een cynische buitenwereld, schuilen heroïsche elementen.”

Voor langere perioden zijn er logees in de Witte Boerderij. In 1949 woont Herman Schönfeld Wichers met zijn gezin een half jaar bij Stien in. Hij was, na een zwervend kunstenaarsbestaan en meester in de rechten, recent als arts afgestudeerd en komt in Staphorst praktijkervaring opdoen. Hij assisteert dokter Beiboer in diens praktijk. Onder het pseudoniem Belcampo schrijft hij boeken, waarin zijn ervaringen ook buiten de muren van de praktijk genoemd worden, in een mengeling van humor en verbazing. Juist in deze tijd wordt bij Stien borstkanker geconstateerd, waaraan ze geopereerd wordt. Schönfeld Wichers houdt een oogje in het zeil voor haar herstel, maar ze viert evengoed met z'n allen het leven. In 1950 vertrekt het gezin naar Bathmen, waar Schönfeld Wichers een eigen praktijk zou runnen. Jetty en Jan Homan wonen twee jaar bij Stien. Jan schildert in de verbouwde varkensstal van boer Start en Jetty geeft balletles. Na onenigheid over artistieke standpunten verhuist het gezin naar Laag Keppel. Vele van alcohol en sigaretten doortrokken discussies over kunst zijn aan de orde van de dag als er 's avonds gasten over de vloer waren. Je lag eruit als je het werk van Carel Willink of Pyke Koch mooi vond. Hen vindt Stien maar kopiïsten van de werkelijkheid. Voor haar zijn zij net zoiets als slechte fotografen. Stien houdt wel van het werk van de Belgen Hyppolite Daeye en Constant Permeke.

In het najaar van 1949 is Overijssel in rep en roer, vanwege een ophanden zijnde bezoek van koningin Juliana, die het jaar ervoor de troon bestegen had, en prins Bernhard. Al weken van te voren berichtten de kranten over plaats en tijd van koninklijke verschijning. Bernhard maakt op 28 september, een dag voor het gezamenlijke bezoek, een oriënteringstocht door een deel van de provincie. *Het Parool* van 29 oktober schrijft dat hij in Staphorst door honderden schoolkinderen toegejuicht wordt bij ontvangst in de boerenleenbank. Hij krijgt er een rondleiding en er wordt hem niet alleen een ponywagen in karakteristieke Staphorster kleuren voor de prinsesjes aangeboden, maar ook een aquarel van Stien Eelsingh. Op deze afbeelding staan drie Staphorster vrouwen in klederdracht.

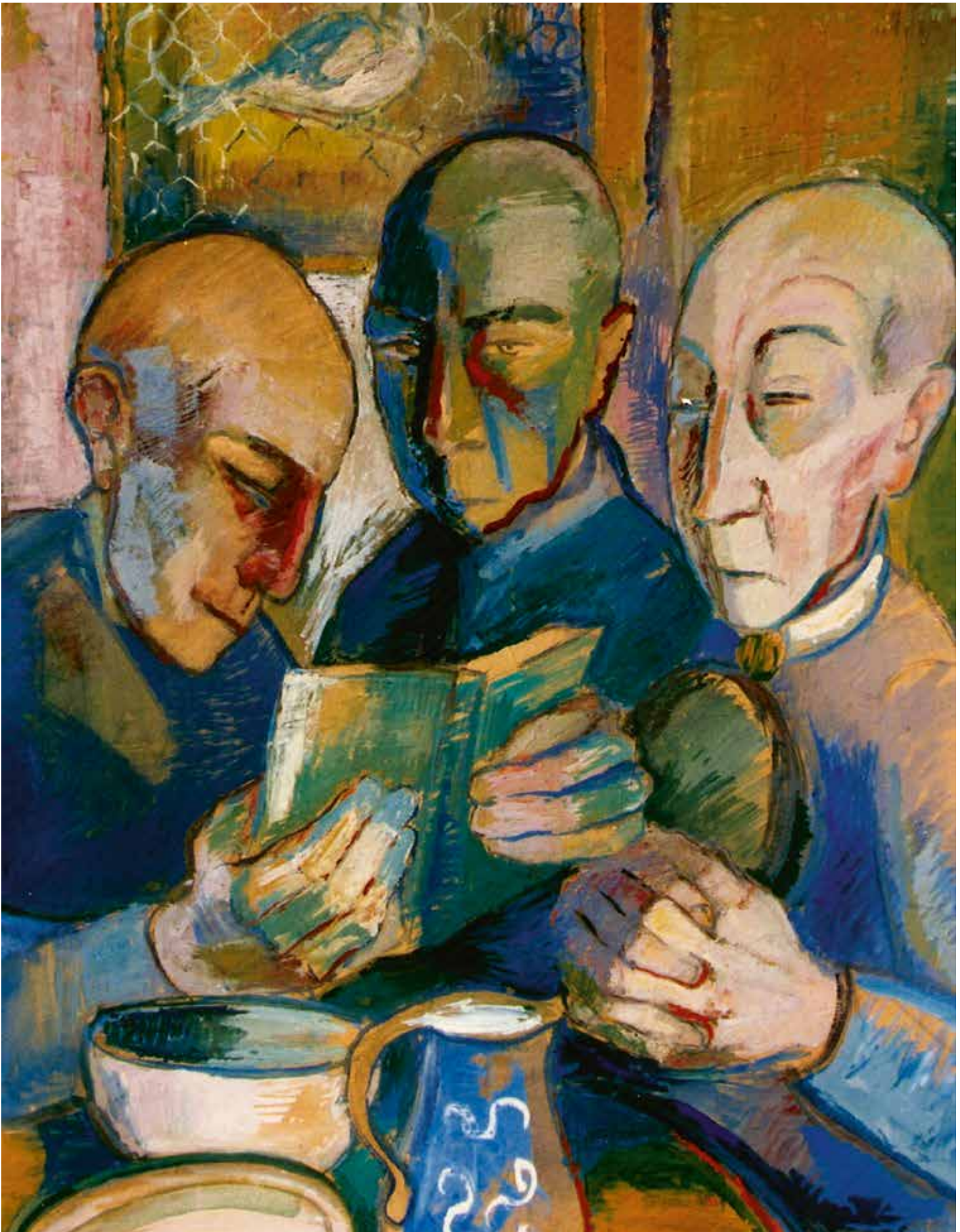
Drie generaties, 1951,
aquarel, 57 x 42 cm.

Doopgang, 1951 tekening. In rode cirkel voorstudie (?)
Moeder met gebakerd kind.

Moeder met gebakerd kind, 1951-52,
olieverf, 70 x 60 cm.

De ouderlingen, 1951-52,
gouache, 95 x 60 cm.

Stien Eelsingh. Expressionist van Staphorst verschijnt ter gelegenheid van de vaste expositie van werk van Stien Eelsingh in Stedelijk Museum Meppel. Eelsinghs werken worden hier in wisselende samenstelling getoond.

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com
i.s.m.
Stedelijk Museum Meppel
info@stedelijkmuseummeppel.nl
www.stedelijkmuseummeppel.nl

Tekst

drs. Mieke Mulders

Fotografie

Stichting Stien Eelsingh,
Albert Brunsting (omslag voorzijde); pag. 10/11,
34/35, 39 (onder), 96, 126 en 141 (links), A. Velsink;
pag. 53 (linksonder), PRdigitaal; pag. 100 (onder) en
Mariska Jansen, pag. 117

Grafische vormgeving

Studio Marcato Meppel, Hilbert Heitmeijer BNO

Dit boek verschijnt mede door genereuze ondersteuning van het De Gijselaar-Hintzenfonds en Prins Bernhard Cultuurfonds Drenthe.

© 2021 WBOOKS Zwolle / Mieke Mulders

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2021.

ISBN 978 94 625 8428 0
NUR 646

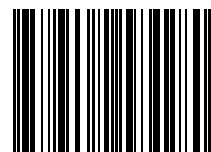
Hoe kleurrijk moet je zijn om in Staphorst op te vallen? **Stien Eelsingh** was en is het nog steeds. De in Zwolle geboren en in Amsterdam gelauwerde kunstenaar week in de Tweede Wereldoorlog uit naar Staphorst. Ze bouwde hier tussen de traditionele boerenbevolking een bestaan op als zelfstandig kunstenaar. Waar kunstenaars die haar voor gingen op weinig sympathie van de Staphorsters konden rekenen, werd het atelier van Eelsingh een landelijk(e) toeristische trekpleister. Hoe Eelsingh de ziel van Staphorst voelde, begreep en verbeeldde leidde tot een indrukwekkend expressionistisch oeuvre tekeningen, schilderijen en grafisch werk. Na haar overlijden in Meppel bleef haar werk populair. Het is inmiddels zeer gezocht. In dit boek wordt verteld hoe Eelsingh en de Staphorsters elkaar uit tegen-gestelde richting ontmoetten en goede buren werden. Het verhaal van dit bijzondere kunstenaarsleven wordt vooraf gegaan door een toelichting op de ontwikkeling die leidde tot de expressionistische schilderkunst en waarom dit juist zo succesvol kon worden in een dorp als het Overijsselse Staphorst.

 **STEDELIJK MUSEUM
MEPPEL**

 BOOKS

WWW.WBOOKS.COM

9 789462 584280